

gün, çeşitli vesilelerle ihtida edenlerin artması, bu iddiayı te'yit eder (13).

Netice olarak ilâhî dinler içinde va'z olunduğu gibi kalan tek din, İslâm dini'dir. Semâvî dinler içinde kıyamete kadar fonksiyonunu sürdürebilecek din de yine İslâm Dini'dir. Çünkü asrın ve ihtiyaçların değişmesi nisbetinde ferdin ve cemiyyetin karşılaşacağı müşkülleri gözecek hal çarelerini beraberinde getiren yegâne din islâmiyettir.

(1) «Din-i hak, hakkın dini, bütün insanlığın hukukunu tekeffül eden, Hak Taâla'dan başkasına ibadeti kabul etmeyen din-i islâmdir» (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, VI, 4439).

(2) Hz. Musa (a.s.) ya izafetle bu ismi almıştır. Yahudilere nisbet edilmek suretiyle Yahudilik de denir.

(3) «Hrist kelimesi Yunanca Khristianos kelimesinden gelir. Chretien (Hristiyan) kelimesi de aynı köktendir.» (M. Nihat Özön, Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü, İst., 1962).

(4) el-Mü'minun, 52. âyeti bu hususa işaret etmektedir. «Dinin esas-ı akâid de, şeriatlerinin asıllarında birdir. Bütün peygamberler değişmeyen asıllarda iema halinde birleşmişlerdir. O asıllar Allah'a, meleklerle, kitaplara, âhiret gününe, kaza ve kadere iman etmek gibi esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî hükümleri muhtevîdir (Hucce'tü'l-lâhu'l-Bâliğâ)» (H. Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, İst., 1965, II, 620).

(5) «... bugün sizin dininizi kemâle erdirdim; üzerimizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığı (verip ondan) hoşnud oldum...» el-Mâide, 3. âyeti ile bu hakikat açık bir şekilde ifade edilmektedir.

(6) İkinci cihan savaşında mağlubiyet emarelerini görünce din tanımayan Sovyet Rusya bile, askerinin mânevîyatını takviye için cepheye din adamı göndermek mecburiyetinde kalmıştır.

(7) «Fransa'da Lourdes şehrinde dua ve telkin yolu ile rûhî hastalıklar yanında birçok uzvî hastalıklar da tedâvî edilmektedir.» (Dr. Alexis Carrel, Dua, (ter. M. Alper Yüceyürek), İst., 1961, s. 31).

(8) «Hepiniz toptan sınıksız Allah'ın ipine sarılın. Parçalamp ayrılmayın...» Âl-i İmran, 103. âyeti bu hususa işaret eder. Bu âyetteki «Allah'ın ipine sarılın» dan kastedilen mânâ, «Kur'an-ı Kerim'e, İslâm Dinine, Allah için ihlâsa, Allah'ın emrine, Allah'a itaata» dir. (Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, I, 100).

(9) Kur'an-ı Kerim'de, dinin gâyesinin Allah'ı ululamak ve nefsi tehzip olduğu çeşitli vesilelerle birçok âyetlerde açıklanmıştır: el-Bakara, 151, 243; Âl-i İmrân, 164-165; en-Nisa, 147; el-Ankebut, 45; el-Hac, 38, 77; el-Meâric, 19-22; el-Cum'a, 2; eş-Şems, 9-10; en-Nâziât, 18-19, 40-41; er-Ra'd, 28; el-Âraf, 33; el-En'âm, 120, 151; en-Nahl, 18, 30; Sebe', 13; ed-Dehr, 3; en-Nemi, 40; İbrahim, 7; Yûsuf, 40, 87; en-Nûr, 19; ez-Zümer, 26.

(10) Yirminci Asırda İslâmiyet, İst., 1939 h, s. 71.

(11) Henry Lank, Dine Dönüş (ter. Ö. Rıza Doğrul), İst., 1949. Bu kitapta dinin insan şahsiyetini ne derece etkilediği ve dinden uzak kalan fertlerin perişanlıkları anlatılmaktadır.

(12) Müslümanlık. el-Bakara, 119; en-Nisa, 79; el-isra, 105; el-Enbiya, 107; Sebe', 28; Fâtır, 24. ve benzeri âyetlerde, Hz. Muhammed (s.a.v.) e hitaben ilâhî rahmetin müjdecisi ve gerçek korkutucu olduğu, insanlara peygamber ve âlemlere rahmet olarak gönderildiği, bütün insanların peygamberi olarak ha'solunduğu, fakat insanlardan çoğunun bunu bilmediği v.s. gibi hususlara işaret edilmektedir.

(13) «İhtidalar Açısından İslâm Dininin Üstünlüğü» adlı makalemizde bu husus incelenmiştir. (Diyanet Dergisi, Mart-Nisan, 1970), sy. 94-95).

Kur'ân-ı-Kerim'i Güzel Okumak

M. Ali SARI
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Kur'an-ı Kerim, düşünebilen insanların, ayrı ayrı yönlerden dikkatini çeken, kendine karşı geniş ilgi uyandıran sırlar yüklü ilâhî bir eserdir.

Müslümanlar onu ellerinden ve dillerinden bırakmadıkları gibi Hristiyan dünyası da Kur'an'a karşı bigâne kalamamış, Kur'anı görmeğe çalışmış, varlığını kabul etmiş çok güzel ifadelerle ona olan hayranlıklarını, Kur'anın eşsizliğini söylemeye çalışmışlardır.

Müslüman müellifler ise Kur'anın belâgatı, yani manasındaki ifâde ve ihata üstünlüğü, inceliği, güzelliği ile, Kur'anın lafızlarında meydana getirilen tenasüp yani erişilmez fesahat hakkında, son derece derin ve şumullü çalışmalar sonucu ciddi eserler ortaya koymuşlardır. Diyebiliriz ki bir benzerini ortaya koyma şöyle dursun, vasıflarını ifâdeden bile insanın aciz bulunduğu Kur'an, bu beyan şahikası etrafında meydana getirilen literatür hiç bir kitaba nasip olmamıştır.

Biz, Kur'an hakkında şimdiye kadar söylenenlerin en iddialısını yine Kur'andan dinleyerek konumuza gelelim:

«De ki, bu Kur'an bir benzerini meydana getirmek için İns ve Cinn bir araya gelseler, hattâ birbirlerine yardımcı da olsalar, onun gibisini meydana getiremezler.» (1)

Konumuz bu İLÂHÎ NAZMIN GÜZEL OKUNUŞU TILAVET ÖZEL-
LİĞİDİR.

Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'i okuma mecburiyetindedirler. Bunu, şer'î ifadesi ile şöyle söyleyebiliriz: KUR'AN'DAN NAMAZ CAİZ OLMAK KADARINI EZBERE BİLMEK MÜSLÜMAN HER ERKEK VE KADINA FARZ-I AYN'DIR (2). Kur'anın tamamını ezbere bilmek ise kifâî farzlardandır.

Görüyoruz ki Kur'an müslümanın ayrılmaz parçasıdır. İbâdetinde o, hafızasında o olduğu gibi, davranışında ve bütün iş hayatında da Kur'anın ısrarla işaret ettiği «Doğruluk» ve «Çalışkanlık» olacaktır. İnsanın kendi varlığını derinden duyabildiği zamanlar başta olmak

üzere, Kur'anın okunmasına bizzat mucize sözlerin sahibi Allahü teâlâ işaret etmekte ve okuyanları övmektedir (3).

Kur'anı okuma, ona her yönü ile eğilme, Kur'an karşısında ancak insan nevinin ulaşabileceği düşünce ve tefekkür yüceliklerinde seyr etme, kabul etmek gerekir ki meşguliyetlerin en değerlisidir. Bu itibarladır ki insan-Kur'an ilişkisi bu anlam ve nitelikle ibâdet sayılmıştır.

Allah'ın resûlü Kur'ana yönelmenin onunla temasa gelmenin değerini bir başka ifade ile belirtiyor:

«Kur'an okumada mâhir, mütehasıs olan, Kirâmen Katibîn melekleri mertebesindedir. Kur'an okurken kekeleyen, kendini zorlayan için ise iki ecir vardır» (4) Tabi ki bu iki ecrin biri Kur'anı okumanın karşılığı diğeri de bu uğurda katlanılan güçlüğü karşılığıdır. Rasul-u ekrem'in bir diğer sözleri de şöyle:

«Kur'anı öğreniniz şüphesiz ki onu okumakla siz, her harfine karşılık on sevapla mükâfatlandırırız.» (5)

Bu konuda gerek Nebî aleyhisselâm gerekse nübüvvet güneşinin olgunlaştırdığı Ashab-ı kiramdan birbirinden güzel ve düşündürücü daha pek çok söz işitilmiştir.

Kur'anı asgarî seviyede okuma, onu öğrenme şüphesiz belli bir çalışma süresi ve gayret sonucu mümkün olur. Asgarî seviye ile hatasız okumayı, namaz sahîh olacak kadar okuyabilmeyi kastediyoruz. Burada müslümanlara geniş müsamaha tanınıyor. Kur'an kelimelerini meydana getiren harfler, mahreç ve sıfat hususiyetlerini kaybetmediği müddetçe namaz bozulmaz. Harfleri bu özellikleri ile okuyabilmede kişi ma'zûr ise namaz okunabilenle gene câizdir. Tabi ki bu özrü tayin etmek zordur. Muhakkak olan, kişinin niyeti, samimiyeti ve imkânıdır. İmkân bulabiliyor, dili de dönüyorsa Kur'anı bir ehlienden asgarî seviyede okumaya çalışması gerekir. Her halde tutulması gereken en emin yol, bir müslümanın mukaddes kitabı karşısında bigâne kalmaması, özellikle eğitim ve öğretim yaşlarında Kur'anı ve ondan, namaz kılabilir kadar süreyi öğrenme zarûretidir. Anne-babalar bu mes'uliyetin idrâki içinde olmalıdırlar.

Kur'an-ı Kerîmi güzel okumaya gelince o, apayrı bir seviye, kabiliyet, bir ihtisas, san'at ve her şeyin ötesinde bir nasîp işidir. Çoğu zaman bu değer tek taraflı elde edildiği, yardımcı unsurlarından mahrum kaldığı için, değer hükmü yok edilmiş, o üstün nitelik kıymetlen-dirilememiş oluyor. Peygamberimiz: «Ümmetimin en şerefli, seçkinleri Kur'anın hamîlleri, hafızlarıdır» (6) derken sözü kemaline masruf olarak söylemiş, ehl-i kur'anın neye sahip olması, hangi fazilet ve ehliyet çizgisinde bulunması lâzımsa onu kastetmiştir. «Kur'anın hamîlleri İslâm bayrağının sancakdarlarıdır» (7) derken de o üstün seviye kastedilir. Yoksa bu sözleri değerlendirmek bugün çok zor olurdu.

Ağzında Kur'an lafızlarının şekillendiği ilk insan şüphesiz peygamberimizdir. Onun, Kur'anı nasıl okuduğu hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Ancak şuna inanıyoruz ki o, Kur'anı Cebrailden ta'lim etti. Ashab da ondan okudular. Ve bir sonraki nesle, peygamberden aldıklarını aynen aktardılar. Bu aktarmada sahâbe çok titizdi. Nasıl okudularsa, Peygamber neyi ta'lim etmiş, neye müsaade etmişse onu tuttular ve rivâyet ettiler.

Mevcut rivayetlerden Resûl-ü ekrem'in, Kur'anı tertil ile okuduğunu anlıyoruz. Bu konudaki vahiy de Kur'anın öyle okunmasını âmirdi:

«Kur'an ağır, ağır, her harfinin hakkını vererek düzenli bir şekilde oku.» (8) Peygamber efendimiz de bu emri aynen tatbik etti. Kur'anı tane tane okudu.

Katâde (öl. 117 h.) nin, Nebî aleyhi's-Selâm'ın kiraatı nasıldı? sorusuna Enes b. Mâlik (öl. 91/709 m.) «Uzata uzata okurdu» demiştir.

Ümmü Seleme (r. anhâ) de: «Onun kiraatı harf harf idi.» (9) demiştir ki tane tane demektir. Manâ ve mahiyetini bozmamak sûreti ile sür'atli okumağa da müsaade olunmuştur.

Peygamber Efendimizin nasıl bir sese sahip bulunduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Fakat Kur'anın güzel sesle okunmasını bizzat kendileri istemiş, o yolda tavsiye ve teşvikleri olmuştur. «Kur'anı seslerinizle süsleyiniz», «Ses güzelliği Kur'anın süsüdür.» (10) gibi sözleri bunu teyid eder. Güzeli sesle Kur'an okuyanlara yaptıkları iltifât da bu teşviklerinin sonucudur. Bir gece sesinin güzelliği ile bilinen meşhur Sahâbî Ebu Musa el-Eş'arî'yi Kur'an okurken dinleyen Cenâbı Râsul, ertesi gün ona şöyle iltifatta bulundular: «Ey Ebu Musa, sana sanki Davut Peygamberin hançeresi verilmiş (ne güzel okuyordun!...)» (11).

Güzel sesli Sâlim Mevlâ Ebi Huzeyfe için de: «Ümmetimde böyle bir kimse bulundurana Allah'a şükreder olsun.» (12) diyerek hamdetmişlerdir.

Görülüyor ki Kur'an hükümlerinin heyecanlı tebliğcisi ve Kur'anın ilk muallimi yüce Peygamber, Kur'anın güzel ve en müessir şekilde okunmasını da aynı heyecanla istemişlerdir.

Kur'anı nasıl güzel okuyabiliriz?

Bu mutlu gâyeye ulaşmak için 5 esasa sahip olmak gerekir.

1. **HARFLER** — Kur'an lafızlarını meydana getiren harfleri mahreç ve sıfatları ile çok iyi tanımak gerekir. Harfleri sahip oldukları sıfatlarla kendi özel mahreçlerinden çıkarabilmek, bunu olgun ve güzel bir surette yapabilmek lâzımdır. Bu sanıldığı kadar kolay değildir, uzun bir alıştırmayı gerektirir. Yapılan temrîn ve tekrarlarla harfler olgunlaştırılır. Yarım veya çeyrek çıkışlar o harflerle meydana gelecek kelimelerin yapısına tesir eder. Kelime puslu, donuk ve eksik olur.

Harfler, kelimedeki yanyana geldiklerinde gene kendi hudutları içinde farklı tonlarla okunurlar. Çünkü Kur'an dilinde ses uyumu yoktur. Bunun için de ayrı çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu çalışma mutlaka bir üstad nezâretinde olması lâzımdır. Yalnız olmaz. Bu üstaza «Fem-i muhsin» güzel ağız denir.

İlk merhalede yani ilk ta'lim sıralarında harfler katı, sert olabilir. Fakat sonraları yavaş yavaş kendi vasıfları içinde harfler, letafet yumuşaklık, sadelik kazanmalıdır. Bu mutlaka lâzımdır. Aksi takdirde kulaklara ağır gelen, lahutî ufkumuzu bulandıran hançere gürültüsü ile karşılaşırız ki bu ifrattır ve güzel değildir. Demek istediğimiz şu ki, ayn harflerini iyice bekletilerek akıtmak, kalkalelleri zorlayarak patlatmak, Hâ ve kardeşlerini sıkıştırarak üzerlerinde çokça durmak ifrat olur. Tabi ki salıvermek de gevşekliklidir. O da harfleri saptırır ve tilaveti bozar. Maharet orta yolu bulmaktır.

2. **TECVİD** — Tecvîd, Kur'an okumanın vazgeçilmez unsurudur. Tecvîd hem bilinmeli hem de tatbik edilebilmelidir. Tecvîd belli bazı kaidelerdir kolaydır. Fakat tatbikatı hayli maharet ve çalışma ister. Tecvîdin konusunu teşkil eden harfler üzerinde 1. maddede durduk. Tecvîdin ilgilendiği medler, idgamlar, ızhar, iklâp ve ihfâ' gibi esasları kendi

ölçüleri içinde icra edebilme, sürekli alıştırma ve ta'lim ile mümkün olur. Az bir mesâi ile kısa bir zamanda bu muvazene vasfı teşekkül etmez. Bilhassa tecvîdde medler çok önemlidir. Birbirinden farklı uzatmalar dengeyi bozacağı gibi, çok fazla uzatmalar da ölçüyü kaçıır.

Kur'anı tecvîdsiz okumak caiz değildir. Bunu kıraat konusunda kaynak isim imam İbnü'l-Cezerî (751/1350 — 833/1429), el-Mukaddime adlı manzum eserinde şöyle belirtir:

«Tevcîdi öğrenmek lâzımdır. Kim Kur'anı tecvîd ve tashihe riayet etmeden okursa günahkâr olur. Çünkü Allah, Kur'anı tecvîd ile indirdirdi. Bize kadar da öyle geldi. Tecvîd ayrıca tilâvetin zineti, kıraatın süsüdür...»

Tevcid, Kur'anın yapısında mevcut olan ahengi ortaya koymada, onu kulaklarımız yolu ile dimağımıza iletip bize heyecan ve vecd veren manevî havayı meydana getirmede vazgeçilmez unsurdur. Allah'ın emrettiği «Tertîl»den elde edilen sonuç da işte budur.

3. *MÂNÂ* — Kur'anı okuyanın onun mânâsını biraz olsun anlaması lâzımdır. Kur'an dilinin husûsiyetlerine vakıf olmak yani biraz Sarf ve Nahiv bilmek güzel okumanın en müessir unsurlarından biridir.

Kur'ân kelimelerini, onların baş ve sonlarını bilmek ileri bir merhaledir. Okurken nefi edatları ile te'kid lamları gibi bazı kelimelere hafif vurgu yapmak, kelimelerin baş harflerine biraz dokunmalar, okunan Kur'ana ruh verir. Lafızlar adeta canlılık kazanır. Okurken başlanacak ve durulacak yerleri bilmek, vakıfların inceliğine vâkıf olmak da yine mânâyâ nüfuz ile ancak mümkün olabilir.

Arapça bilmeden Kur'an okuma, teşbihimiz mazur görülsün, Kur'an neşreden Hoparlör soğukluğu ve hareketsizliğinden pek az farklıdır.

4. *SES* — Tilâvette ses unsuru vardır. Bu ses gürültü vasfında olmadığından musiki hudutları içinde kalır. Kur'an okurken sesi güzel kullanma kabiliyet ve maharet işidir. Bu kabiliyeti muhit besler. İyi okuyuşlar, güzel ve mütevizin seslerle kulaklar dolarsa, muhitten gelerek zihnimize nakş edilmiş olan bu güzel ahenk okurken farkında olmadan ağızımızda meydana gelir.

İnsanlar tarih boyunca güzel sese karşı daimâ hayranlık duymuşlardır. Bizatihi yapısında musiki yani fesahat ahengi bulunan Hz. Kur'anın bu ses düzenine, bir de insan hançeresinde Allahın yarattığı gönül yakıcı ahenk ilâve edildi mi artık en katı kalpler bile böyle bir tesir karşısında erir teslim olur. Hz. Ömer'i bulunduğu kesin karar, sert ve haşin ruh halinden alıp eli ve dili, gönlünden gelen teslimîyet ipleri ile bağlı olarak İslâmın kucağına atan her halde işte bu karşı konulmaz tesirdir.

Kur'an kelimelerini seslendirirken, ses verilen farklı tonlardan nağmeler meydana gelir. Bu nağme motiflerinin bir karar ile sona ermesi de Musikîde belli bir makamı meydana getirir. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur. Kur'an ve tevcid hudutları içinde kalınmak şartı ile okurken bir birini tabii olarak tedayî eden perdelerle farklı tonların meydana gelmesinde beis görülmemiştir. Ancak Kur'an, ses unsuruna ve sesin takılıp kaldığı nağme düzenine esir edilmemelidir. Kur'an ve kaideleri önde, ses ve nağmeler arka planda görülmelidir.

Kur'an okurken fikren hep seyredilen makamın etrafında olmak —bu işin ustalarının dikkatini çekiyorum— sakıncalıdır. En sağlam hudutlar içinde olursa bile keraheti mutlaklıdır.

Kur'an okurken her hal-ü kârda sadelik esastır. Bol nağmeler, hareketli geçkiler Kur'ana yakışmaz kanaatındayız. Hele Harf doğabilecek kalınlıktaki nağme şekillerine aslâ iltifat olunmamalıdır. Zihinlere zorla yer etmiş bazı şarkı motiflerine tilâvette yer vermek çirkin ve haramdır.

Kur'anda hikâye edilen bazı tarihî isyan ve ibretli inkâr beyanlarında ses alçaltılıp bunlara verilen ilâhî cevaplarda ise bilâkis yükseltilmelidir. Zıt manâlar böylece temsil olunabilir.

Saymağa çalıştığımız bu, müsbet ve menfî durumları değerlendirerek sesin Kur'ana uygulanması tilâvete en güzel ahengi kazandırır. Eğer bu yapılamıyorsa ses yaratılışı itibiyle ne kadar güzel olursa olsun tilâvetin vasfı, seviyesi düşüktür.

5. *NIYET* — Amellerin niyetlere göre olduğunu biliyoruz. Bir işten kasıt ne ise hüküm ona göre olunca, tilâvette de asıl olan Hz. Kur'an için, Allah için okuma olmalıdır. En güzel ve ideal olan budur.

Niyet bu aslî mecrasında ise Kur'an bize feyiz kapılarını açar. Aksi takdirde onun ulviyetine erişmek muhal olur. Ağızımızda onun sadece hâdis olan lafız kalıpları kalır. Yukarda sözü geçen Kirâmen Katibîn melekleri mertebesine işte bu niyet safiyeti ve ihlâs yüceliği ile ulaşılabilir.

Kur'anın sonu gelmez dünya ihtiraslarına alet edilmesi gerçekten çirkin bir istismar olur. Kendisine ehl-i Kur'an şerefi verilen her inanan kimsenin, iradesini zorlayarak bu aşırı madde esaretinden nefsinin kurtarması, Kur'anın emniyet ve huzur kanatları altına dönmesi gerekir.

Yüce peygamberimizin bu öz ile ilgili iki hadîsini de arz ederek 5. maddeye de son verelim:

«Kur'anı öyle oku ki seni kötülüklerden men'etsin. Eğer etmiyorsa sen onu okumuş sayılmazsın.»

«Kur'anla kalpleriniz arasında bir bağlantı bulunduğca onu okuyunuz. Kalben ondan ayrıldığınızda okumayı bırakınız.» (13)

İşte, ifâde etmeye çalıştığımız bu esasları, bilgi, maharet ve gâye güzeliği olarak bir araya getirebilmeyi gerçekleştiren kimseler, Allahın kendilerine şeref bahşettiği seçkin şahsiyetlerdir. Onlara, hem dünyaya hem de ukba saâdeti vâdedilmiştir.

(1) el-İsrâ', 88

(2) Mehmet Zihni, Ni'metü'l-İslâm. Kitabü's-Salah, s. 96.

(3) Bkz. Âli İmrân, 113; 191. satır, 29

(4) Müslim, es-Sahih, VI, 30

(5) ed-Darîmî, es-Sünen, II, 429

(6) el-Buharî, es-Sahih, VI, 192

(7) el-Gâzâlî, İhyâu'l-Ulumi'd-Din, I, 195

(8) el-Müzzemmil, 4

(9) el-Buharî, a.g.e. VI, 195

(10) Ebu Davud es-Sicistânî, es-Sünen, II, 74

(11) el-Buharî, a.g.e. VI, 195; Müslim, es-Sahih, II, 193

(12) İbn Maceh, es-Sünen, I, 425

(13) el-Buharî, a.g.e. VI, 198.